

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3079

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

SHARQ AKADEMIK VA KO'P TARMOQLI
TADQIQOTLAR JURNALI

Scientific Journal

2026/6

www.innoworld.net

+998 33 5668868

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Volume 4, Issue 6
2026

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

doi[®] digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:
www.innoworld.net

Uzbekistan-2026

TALABALAR BILIMINI BAHOLASHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING NAZARIY-PEDAGOGIK ASOSLARI

Shomurodov Jamshid Olimboy o'g'li

Oriental universiteti Uzluksiz ta'lim pedagogikasi kafedrasida dotsenti, p.f.f.d., PhD

Abdumalikova Sarvinoz Murodjon qizi

Oriental universiteti 2-bosqich magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada talabalar bilimni baholashda axborot texnologiyalaridan foydalanishning nazariy-pedagogik asoslari tahlil qilingan bo'lib bunda raqamli ta'lim muhitida elektron baholash tizimlari, LMS platformalari va onlayn nazorat vositalarining imkoniyatlari, shuningdek, axborot texnologiyalarining baholash jarayonidagi obyektivlik, shaffoflik va tezkorlikni ta'minlashdagi o'rni yoritilgan.

Tayanch so'zlar: axborot texnologiyalari, elektron baholash, LMS platformalari, raqamli ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, formativ baholash, akademik halollik, o'quv analitikasi, masofaviy ta'lim, pedagogik texnologiyalar.

Talabalar bilimni baholash jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishning nazariy-pedagogik asoslari zamonaviy ta'lim paradigmasining o'zgarishi, raqamli ta'lim muhitining rivojlanishi hamda kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuvning shakllanishi bilan bog'liq holda qaraladi. Bugungi kunda baholash jarayoni faqat nazorat vositasi sifatida emas, balki o'quv faoliyatini boshqarish, rivojlantirish va tahlil qilish mexanizmi sifatida talqin etilmoqda. Axborot texnologiyalari esa ushbu jarayonni samarali tashkil etishning muhim pedagogik vositasiga aylanmoqda.

Avvalo, baholash jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishning nazariy asoslaridan biri ta'limni raqamlashtirish konsepsiyasidir. Ta'limni raqamlashtirish o'quv jarayonining barcha komponentlarini, jumladan baholash tizimini ham elektron muhitga integratsiya qilishni nazarda tutadi. V.P. Bepalko pedagogik texnologiyalar nazariyasida ta'lim jarayonini aniq maqsadga yo'naltirilgan, boshqariladigan va nazorat qilinadigan tizim sifatida qaraydi. Uning fikricha, o'quv jarayonini samarali boshqarish uchun natijalarni aniq o'lchash va monitoring qilish zarur, bu esa zamonaviy axborot texnologiyalarisiz to'liq amalga oshirilmaydi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, elektron baholash tizimlari pedagogik jarayonni boshqarishning muhim komponenti hisoblanadi.

Axborot texnologiyalaridan foydalanishning yana bir nazariy asosi konstruktivistik pedagogika yondashuvidir. J.Bruner va L.S.Vygotskiy ta'lim jarayonida faol o'rganish muhitining ahamiyatini ta'kidlagan[1;2]. Zamonaviy raqamli platformalar (masalan, LMS tizimlari) aynan shunday faol o'quv muhitini yaratadi. Bu muhitda baholash ham passiv bilimni tekshirish emas, balki o'quv faoliyatining tarkibiy qismiga aylanadi. Talabalar onlayn topshiriqlar, forum muhokamalari, loyihalar va elektron portfoliolar orqali o'z bilimni namoyon etadi.

Shuningdek, baholash jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish kompetensiyaviy yondashuv bilan ham uzviy bog'liq. A.V.Khutorskoy kompetensiyaviy ta'limni shaxsning amaliy faoliyatga tayyorligini shakllantirishga qaratilgan jarayon sifatida izohlaydi[3]. Axborot texnologiyalari esa talabning mustaqil ishlashi, muammoni hal qilish, tahliliy fikrlash kabi kompetensiyalarini baholash imkonini kengaytiradi. Masalan, elektron loyihalar, simulyatsiya dasturlari va interaktiv topshiriqlar talabning amaliy faoliyatini baholashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Axborot texnologiyalarining baholashdagi pedagogik asoslaridan yana biri formativ baholash konsepsiyasidir. B. Bloomning ta'lim maqsadlari taksonomiyasi o'quv natijalarini turli kognitiv darajalarda baholash zarurligini ko'rsatadi[6]. Zamonaviy elektron baholash tizimlari esa talabning bilimni nafaqat eslab qolish darajasida, balki tahlil qilish, baholash va yaratish darajalarida ham tekshirish imkonini beradi. Masalan, onlayn test tizimlari murakkab topshiriqlarni ham avtomatik tekshira oladi, elektron platformalar esa o'qituvchiga tezkor teskari aloqa berish imkonini yaratadi.

Pedagogik nazariyalarda baholashning muhim tamoyillaridan biri obyektivlik va ishonchlilikdir. N.F. Talyzina o'quv faoliyatini boshqarish nazariyasida nazorat jarayonining aniqligi va tezkorligini ta'lim samaradorligining muhim omili sifatida ko'rsatadi. Axborot texnologiyalari ushbu talabni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi, chunki elektron testlar, avtomatlashtirilgan baholash tizimlari va statistik tahlil vositalari inson omili ta'sirini kamaytiradi hamda baholash natijalarining aniqligini oshiradi.

Axborot texnologiyalaridan foydalanishning yana bir nazariy asosi masofaviy ta'lim va ochiq ta'lim konsepsiyasidir. M. Moore va G. Kearsley masofaviy ta'limni interaktiv texnologiyalar asosida tashkil etilgan o'quv jarayoni sifatida tavsiflaydi. Masofaviy ta'lim sharoitida baholash jarayoni to'liq axborot texnologiyalariga tayanadi. Onlayn nazoratlar, elektron topshiriqlar, videokonferensiya orqali og'zaki imtihonlar shular jumlasidandir.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda axborot texnologiyalarining baholashdagi o'rni shaffoflik va akademik halollikni ta'minlash bilan ham izohlanadi. Plagiatni aniqlash dasturlari, onlayn monitoring tizimlari va proktorlik texnologiyalari baholash jarayonining ishonchliligini oshiradi. Bu esa ta'lim sifatini nazorat qilishda muhim omil hisoblanadi. Talabalar bilimni baholash jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishning nazariy-pedagogik asoslari raqamli ta'lim konsepsiyasi, konstruktivistik yondashuv, kompetensiyaviy ta'lim modeli, formativ baholash nazariyasi hamda ta'lim jarayonini boshqarish tamoyillariga tayanadi. Ushbu nazariy asoslar axborot texnologiyalarini baholashning oddiy texnik vositasi emas, balki ta'lim samaradorligini oshiruvchi pedagogik mexanizm sifatida qarash zarurligini ko'rsatadi.

Axborot texnologiyalari asosida talabalar bilimni baholash vositalari va mexanizmlari zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim jarayonining raqamlashtirilishi natijasida baholash jarayoni ham

an'anaviy shakldan elektron muhitga o'tmoqda. Bu esa baholashning tezkorligi, aniqligi, shaffofligi va obyektivligini oshirish imkonini bermoqda. Axborot texnologiyalari baholashni nafaqat natijani aniqlash vositasi, balki o'quv jarayonini boshqarish va monitoring qilish mexanizmi sifatida ham takomillashtiradi.

Avvalo, talabalar bilimni baholashda eng muhim axborot texnologiyalaridan biri ta'limni boshqarish tizimlari, ya'ni Learning Management System (LMS) platformalaridir. Bunday platformalar orqali o'qituvchi topshiriqlarni joylashtiradi, talabalar ishlarini qabul qiladi, baholarni kiritadi va monitoring olib boradi. LMS tizimlari baholash mezonlarini oldindan ko'rsatish, topshiriqlarni belgilangan muddatlarda qabul qilish va natijalarni avtomatik hisoblash imkonini beradi. Bu jarayon o'qituvchi faoliyatini yengillashtiradi va talabalarga o'z natijalarini doimiy kuzatib borish imkoniyatini yaratadi.

Axborot texnologiyalarining yana bir muhim vositasi onlayn test tizimlaridir. Elektron testlar qisqa vaqt ichida ko'p sonli talabalar bilimni tekshirish imkonini beradi. Test tizimlarida savollar banki yaratilib, har bir talabaga individual variantlar berilishi mumkin. Bu esa akademik halollikni ta'minlashga yordam beradi. Bundan tashqari, test natijalari avtomatik tekshiriladi va darhol baho chiqariladi. O'qituvchi esa statistik ma'lumotlar orqali qaysi savollar murakkab bo'lganini yoki qaysi mavzular yaxshi o'zlashtirilmaganini aniqlay oladi.

Elektron topshiriqlar ham baholash vositalarining muhim qismi hisoblanadi. Talabalar referatlar, esse, hisobotlar, taqdimotlar yoki loyiha ishlarini elektron shaklda topshiradi. O'qituvchi ushbu ishlarni platforma orqali tekshiradi va izohlar qoldiradi. Bu baholash jarayonini yanada qulay qiladi, chunki barcha materiallar bir joyda saqlanadi va qayta ko'rib chiqish imkoniyati mavjud bo'ladi. Elektron topshiriqlar talabaning mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatini baholashda samarali hisoblanadi.

Zamonaviy ta'limda elektron portfolio texnologiyasi ham keng qo'llanilmoqda. Portfolio talabaning ma'lum vaqt davomida bajargan ishlari to'plami bo'lib, uning rivojlanish dinamikasini ko'rsatadi. Elektron portfolio orqali talabaning bilim darajasi bilan birga uning ijodiy faoliyati, amaliy tajribasi va kasbiy kompetensiyalari ham baholanadi. Bu usul ayniqsa kompetensiyaviy baholashda muhim ahamiyatga ega[4].

Masofaviy nazorat va onlayn imtihon mexanizmlari ham axborot texnologiyalariga asoslangan baholashning muhim yo'nalishlaridan biridir. Videokonferensiya orqali og'zaki imtihonlar o'tkazish, onlayn testlar orqali nazorat qilish yoki loyiha himoyalarni masofadan turib baholash imkoniyati mavjud. Ayrim holatlarda proktorlik texnologiyalari qo'llanilib, talabaning imtihon jarayonidagi faoliyati nazorat qilinadi. Bu masofaviy ta'lim sharoitida baholashning ishonchliligini ta'minlaydi.

Axborot texnologiyalarining yana bir muhim yo'nalishi akademik halollikni ta'minlash vositalaridir. Plagiatni aniqlovchi dasturlar talabalarining mustaqil ishlashini nazorat qilishga yordam beradi. Elektron tizimlar topshiriqlarni

variantlash, vaqtni cheklash va randomizatsiya qilish orqali ko'chirish ehtimolini kamaytiradi. Bu esa baholash natijalarining obyektivligini oshiradi.

Raqamli texnologiyalar yordamida baholash jarayonida o'quv analitikasi ham amalga oshiriladi. Elektron tizimlar talabalar faoliyatini monitoring qiladi: kim topshiriqni o'z vaqtida bajardi, kimda qiyinchilik bor, qaysi mavzu yaxshi o'zlashtirilmagan. Ushbu ma'lumotlar asosida o'qituvchi o'quv jarayonini takomillashtirishi mumkin. Bu baholashni faqat natijani aniqlash vositasidan rivojlantiruvchi pedagogik mexanizmga aylantiradi.

Shuningdek, axborot texnologiyalari kompetensiyaviy baholash imkoniyatlarini kengaytiradi. Virtual laboratoriyalar, simulyatsiya dasturlari, interaktiv topshiriqlar orqali talabaning amaliy ko'nikmalari baholanadi. Bu ayniqsa texnik, tibbiyot va iqtisodiy yo'nalishlarda muhim ahamiyatga ega. Talaba nazariy bilimni emas, balki real vaziyatda qanday ishlashini namoyon qiladi. Axborot texnologiyalari asosida talabalar bilimni baholash vositalari va mexanizmlari LMS platformalari, onlayn test tizimlari, elektron topshiriqlar, portfolio, masofaviy nazorat, akademik halollik dasturlari va o'quv analitikasi kabi komponentlardan iborat. Ushbu vositalar baholash jarayonining tezkorligi, shaffofligi va obyektivligini oshiradi hamda ta'lim sifatini boshqarishda muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ta'lim tizimida axborot texnologiyalaridan foydalanish baholashni oddiy nazorat vositasidan ta'lim samaradorligini oshiruvchi innovatsion pedagogik mexanizm darajasiga olib chiqmoqda.

Talabalar bilimni baholashda axborot texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar baholash jarayonini an'anaviy shakldan sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqmoqda. Chunki axborot texnologiyalari yordamida baholash nafaqat natijani aniqlash vositasi, balki o'quv jarayonini boshqarish, monitoring qilish va takomillashtirish mexanizmiga aylanadi.

Avvalo, axborot texnologiyalaridan foydalanish baholash jarayonining obyektivligini oshiradi. Elektron test tizimlari, avtomatlashtirilgan baholash dasturlari va raqamli monitoring vositalari inson omili ta'sirini kamaytiradi. Natijada baholar subyektiv qarorlarga emas, aniq mezon va algoritmlarga asoslanadi. Bu talabalar o'rtasida adolatni ta'minlaydi va baholash natijalariga nisbatan ishonchni oshiradi.

Axborot texnologiyalarining yana bir muhim samaradorlik jihati baholash jarayonining tezkorligi va qulayligidir. An'anaviy baholashda o'qituvchi ko'p vaqtini topshiriqlarni tekshirishga sarflaydi. Elektron tizimlarda esa test natijalari avtomatik hisoblanadi, topshiriqlar onlayn qabul qilinadi va baholar darhol e'lon qilinadi. Bu vaqtni tejaydi hamda o'qituvchiga ko'proq pedagogik faoliyat bilan shug'ullanish imkonini beradi.

Raqamli texnologiyalar baholash jarayonining shaffofligini ham oshiradi. Talabalar o'z natijalarini elektron platformalar orqali kuzatib boradi, baholash mezonlari ochiq bo'ladi va har bir topshiriq bo'yicha izoh olish imkoniyati

mavjud. Bu shaffoflik talabning motivatsiyasini oshiradi va baholash jarayonida kelib chiqadigan nizolarni kamaytiradi.

Axborot texnologiyalaridan foydalanishning yana bir samarali tomoni baholash natijalarini tahlil qilish imkoniyatining kengayishidir. Elektron tizimlar statistik ma'lumotlarni avtomatik yig'adi va tahlil qiladi. O'qituvchi qaysi mavzular yaxshi o'zlashtirilganini, qaysi talabalar qo'shimcha yordamga muhtojligini aniqlay oladi. Bu o'quv jarayonini individual yondashuv asosida tashkil etishga yordam beradi.

Shuningdek, axborot texnologiyalari akademik halollikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Plagiatni aniqlash dasturlari, onlayn proktorlik tizimlari, topshiriqlarni variantlash mexanizmlari ko'chirish va noqonuniy yordamdan foydalanish ehtimolini kamaytiradi. Bu baholash natijalarining ishonchliligini oshiradi va ta'lim sifatini ta'minlashga xizmat qiladi.

Axborot texnologiyalarining samaradorligi kompetensiyaviy baholash imkoniyatlarini kengaytirishda ham namoyon bo'ladi. Virtual laboratoriyalar, simulyatsiya dasturlari va interaktiv topshiriqlar orqali talabning amaliy ko'nikmalarini baholash mumkin bo'ladi. Bu ayniqsa texnik va kasbiy yo'nalishlarda muhim ahamiyatga ega, chunki talaba nazariy bilimni emas, balki real vaziyatda ishlash qobiliyatini namoyon etadi.

Xulosa qilib aytganda, talabalar bilimni baholash jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish ta'lim sifatini oshirish, baholashning obyektivligi va shaffofligini ta'minlash hamda o'quv jarayonini samarali boshqarishda muhim pedagogik omil hisoblanadi. Elektron baholash tizimlari, LMS platformalari va onlayn nazorat vositalari baholash jarayonini tezkor, qulay va ishonchli tashkil etish imkonini yaratadi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar talabalarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini kompleks baholash, o'quv faoliyatini monitoring qilish hamda akademik halollikni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bois axborot texnologiyalarini baholash jarayoniga keng joriy etish zamonaviy oliy ta'lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bruner J. The Process of Education. – Cambridge: Harvard University Press, 1960. – 97 p.
2. Vygotsky L.S. Mind in Society. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
3. Khutorskoy A.V. Praktikum po didaktike i sovremennym metodikam obucheniya. – SPb.: Piter, 2004. – 541 s.
4. Ishmuhamedov R., Yo'ldoshev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nihol, 2020. – 280 b.
5. Musurmonova O. Pedagogik kompetentlik va innovatsion ta'lim muhiti. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 224 b.
6. Bloom B.S. Taxonomy of Educational Objectives: Handbook I. Cognitive Domain. – New York: Longmans, Green and Co., 1956. – 207 p.